

Карпенко О. В., к. держ. упр.,
завідувач відділу науково-аналітичної обробки та
поширення інформації в сфері освіти
Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського,
доцент кафедри управління документно-інформаційними комунікаціями
Академії муніципального управління

Петі Т.О.
молодший науковий співробітник
відділу наукового формування фонду документів іноземними мовами
Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

РЕФОРМУВАННЯ НІМЕЦЬКОЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ В КОНТЕКСТІ НАДАННЯ СУЧАСНИХ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ (НА ПРИКЛАДІ М. БЕРЛІН)

Інноваційний розвиток сучасної педагогіки потребує нових наукових підходів до вирішення актуальних завдань з надання освітніх послуг. Вагомим внеском у реформування сучасної школи України є використання позитивного досвіду реалізації політичних рішень у сфері освіти органів державної влади та місцевого самоврядування країн ЄС.

Вітчизняний процес модернізації середньої школи довгий час знаходиться перед вибором стратегічного майбутнього: продовжувати використовувати роками випробовану організацію або шукати нові структурні форми її побудови. Саме сучасний досвід з надання публічних послуг місцевими органами державної влади ФРН, де відбувається впровадження «інтегрованого» навчання, є цікавим досвідом для освітнього сьогодення України.

Метою статті є аналіз німецькомовної джерельної бази з питань організаційно-структурного реформування шкільної освіти на місцевому рівні (на прикладі м. Берлін).

На думку провідних німецьких аналітиків багатofункціональна система шкільної освіти, яка існувала у Німеччині до 2010 р., не дала бажаного покращення якості навчання. Особливою проблемою було зниження авторитету базової школи та неможливість повного розкриття творчого потенціалу для багатьох учнів [3]. Тому для подолання цих негативних явищ у структурі шкільного навчання органи публічного управління федеральних земель запроваджують інституційні реформи з надання освітніх послуг населенню.

Сьогодні на загальнодержавному рівні у Німеччині освітою опікується Федеральне міністерство освіти, науки, досліджень і технологій («Bundesministerium für Bildung und Forschung»), але регіональне управління в землях належить місцевим міністерствам. Зокрема, вони відповідають і за загальноосвітні школи та професійну освіту. За традицією, освітня політика федерації та земель спрямована на ефективне поєднання теорії та практики, розвиток досліджень, забезпечення наступності в розробленні й упровадженні інновацій для утримання рівня німецької освіти на міжнародному ринку освітніх послуг [7]. Так, у січні

2010 р. вперше на місцевому рівні, реформу структури середньої школи ініціювала Палата представників м. Берлін – земельний законодавчий орган ФРН. Особливість цього міста полягає у тому, що воно має статус федеральної землі, на території якої існують районні відомства у справах школи («Schulamt») [4]. Ці місцеві органи влади здійснюють державне управління школами та підпорядковані земельному Міністерству освіти, молоді та спорту. До їх компетенції належить формування та реалізація місцевої освітньої політики (розвиток та підвищення якості освіти), а також структурне формування та кадрові призначення (директорів, розподілення вчителів та психологів). Представники районних відомств у справах школи входять до складу шкільних рад та мають авторитетний вплив на формування їх рішень.

Оскільки у Німеччині на законодавчому рівні кожному громадянину країни гарантовано одержання обов'язкової середньої освіти, то й більшість освітніх установ мають державну форму власності (98 %), де навчання проводиться безкоштовно. Загалом у федеральних землях Німеччини існує чотири основні типи шкіл, серед яких:

- початкові школи («Grundschule») – навчання дітей починається з 5-6 річного віку та проходить з 1 по 4 класи. Заняття проводяться за єдиної державної програми. По закінченню учень отримує рекомендаційний лист початкової школи щодо вибору наступного закладу середньої освіти (гімназії, основної чи реальної школи);

- базові школи («Hauptschule») – навчання підлітків проводиться протягом 5-9(10) класів та спрямовано на формування професійної зрілості, особливий акцент робиться на практичному спрямуванні (профорієнтація, практика на підприємствах). Заняття проводяться для учнів із середніми здібностями, які отримують атестат про неповну середню освіту, який дає можливість продовжити навчання в старших класах гімназії або вступити у професійно-технічну школу (Berufsschule);

- реальні школи («Realschule») – навчання підлітків проводиться протягом 5-10 класів. Учні отримують розширену базову освіту за науково-технічним, економічним або суспільствознавчим напрямками. Після успішного завершення вони мають право навчатись на курсах професійної підготовки публічних службовців середнього рівня або продовжити навчання у вищих професійних школах, середніх спеціальних навчальних закладах або старших класах гімназії;

- гімназії («Gymnasium») – навчання проводиться у залежності від профілю та місця розташування (приналежності до тієї чи іншої федеральної землі) протягом 5-12(13) класів. Учні разом із загальноосвітньою програмою, поглиблено опановують ще 2-3 обрані ними дисципліни. По закінченню отримують атестат, який дає право навчатись у будь-якому вищому навчальному закладі країни [2].

В результаті реформування шкільної освіти на місцевому рівні у м. Берліні з поточного

навчального року (2010-2011 рр.) функціонує тільки два типи шкіл: гімназія та інтегрована середня школа (рис.1). Структура останньої запроваджується як школа повного дня, частково на обов'язковій, частково на добровільній основі. Інтегровані середні школи матимуть можливість організувати повний день разом із позашкільними партнерами, використовуючи при цьому додаткове фінансування. Вибір партнерів та напрям позашкільної діяльності (спорт, музика, мистецтво чи соціальна робота) залишається за кожною конкретною школою.

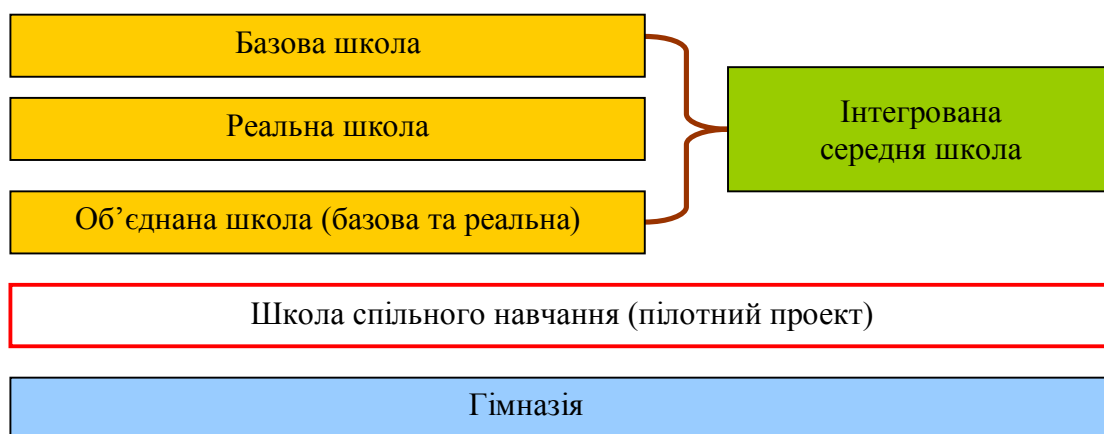

Рис. 1. Структурне реформування мережі середніх шкіл у м. Берлін

Модель розподілення учнів після закінчення початкової школи та критерії відбору, які вперше запропоновано німецьким науковцем Ю. Цьольнером [7], планують впроваджувати всі районні відомства у справах школи м. Берлін (рис. 2). Якщо новація виявиться вдалою, позитивний досвід поширюватиметься і на інші федеральні землі Німеччини.

Вже з наступного навчального року (2011-2012 рр.) у місті зміниться і принцип прийому дітей до середньої школи: замість відбору за місцем проживання головним аргументом для отримання середньої освіти стане профіль навчання. Це означає, що 60 % учнів, що вступають до інтегрованої середньої школи або гімназії буде відбиратися цими закладами самостійно за певними критеріями, серед яких успішність за період початкового навчання, результати тестових випробувань за профілем школи та ін. Решта 30 % місць у випадках підвищеного попиту буде розподілятися за принципом жеребкування та ще 10 % залишатимуться у резерві (пріоритетні місця для сестер та братів учнів).

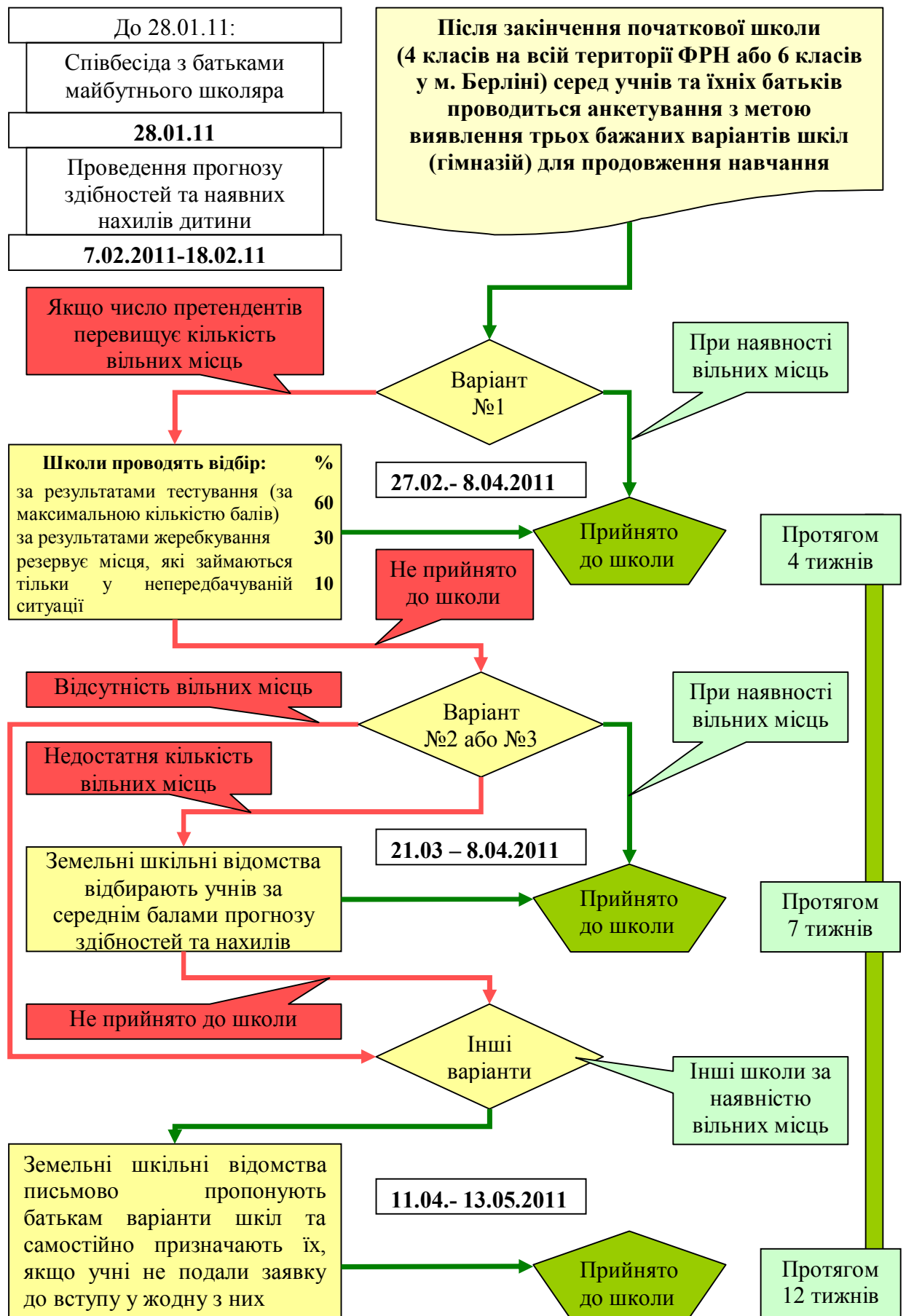

Рис. 2. Модель розподілення учнів у інтегровані середні школи та гімназії

Запропоновані принципи прийому до інтегрованих середніх шкіл та гімназій надає їм більшої самостійності у формуванні профілю навчання та одночасно більшої відповідальності за його результати.

Отже, як зазначено вище, в майбутньому у м. Берлін існуватиме лише два типи закладів середньої освіти (4-12 класи): інтегрована середня школа (далі – ІСШ) та гімназія. Це надасть учням кращих можливостей для розвитку під час навчання з урахуванням індивідуальних особливостей кожного та гнучкого темпу навчання. Запропоновані зміни стануть важливим кроком від диференціації системи шкіл у бік диференційного навчання. Крім того земельними шкільними відомствами здійснюється пілотна фаза проекту школи спільного навчання (1-12 класи) – процесу одержання освіти без зовнішньої диференціації.

ІСШ є публічними, а отже й доступними кожному громадянину. Вони пропонують учням повну середню освіту (надають освітні послуги), включаючи одержання атестату після 12-річного (13-річного) навчання. Стандарти такої школи рівноцінні навчанню в гімназії. ІСШ надано право самостійно визначати механізми організації освітнього процесу з урахуванням принципу індивідуального підходу та диференціації навчання як форми його реалізації.

Сприятливим щодо навчального процесу, буде зменшення кількості учнів у класах з теперішніх 29 до 25 осіб, або до 20 – за наявності учнів національних меншин чи недостатньої кількості навчальних матеріалів.

Принцип «дуального навчання», що є обов'язковим для інтегрованих шкіл, є розумним поєднанням навчання та практики [5]. Це дає можливість учням краще підготуватись до майбутньої професійної діяльності. Саме цей аспект організаційно-структурної реформи середніх шкіл отримав велику кількість позитивних відгуків з боку німецьких підприємців та роботодавців. Форму та місце проходження практики кожна школа обирає сама, зокрема серед можливих варіантів: державні та приватні підприємства, шкільні фірми, професійні школи тощо. Натомість у гімназіях учні, як і раніше, мають можливість отримати атестат після дванадцятого року навчання (в прискорених класах навіть після одинадцятого). Щонайменше одна гімназія на кожний район має функціонувати як обов'язкова школа повного дня для того, щоб надати особливої підтримки школярам із соціально незахищених сімей (табл. 1).

Що стосується вибору школи, вирішальне слово залишається все ж за батьками, держава обмежено впливає на цей процес. Саме у цей визначальний період у шкільній кар'єрі кожної окремої дитини, обов'язково відбувається консультаційна бесіда між батьками та представниками початкової школи, а вже за результатами цієї бесіди батьки приймають своє остаточне рішення. Відтепер нові правила переходу з початкової школи до середньої будуть обов'язковими для всіх.

**Порівняльна таблиця організації навчального процесу
інтегрованих шкіл та гімназій**

Показник організації	ІСШ		Гімназія	
Початок навчання	7 клас		7 клас (в деяких школах з 5)	
Кількість учнів в класі	25 (20)		29	
Випробувальний термін	немає		7 клас (5 клас)	
Базова середня освіта	10 клас		10 клас	
Термін навчання	5-6 років		5-6 років (прискорене 4-5 років)	
Кількість навчальних годин на тиждень	7-8 клас 31 год	9-10 клас 32 год	7-8 клас 33 год.	9-10 клас 34 год.
Школа повного дня [6]	кожна школа		щонайменше одна у районі	
Дуальне навчання	так		можливо (тільки за профілем гімназії)	
Обов'язкова кооперація з іншими школами	з початковими та професійними школами		з початковими школами	
Перехід до наступного класу	завжди (виключення за угодою з батьками)		за наявності відповідної успішності	
Кінцева ціль навчання	свідоцтво про базову середню освіту, свідоцтво про отримання різного рівню професійної підготовки (базовий чи поглиблений), атестат		атестат	

Отже, впродовж 2010-2011 рр. батьки учнів, що закінчили початкову школу, повинні отримати письмові рекомендації від цих начальних закладів щодо подальшого навчання їхніх дітей (на базі оцінки успішності, результатів прогнозів здібностей, наявних нахилів дитини) та визначитись з типом обраної школи.

Успіх реформування системи середніх шкіл залежить від наявності кваліфікованих педагогів. Тому, для забезпечення їх достатньої кількості районними відомствами у справах школи було організовано тимчасові навчальні заклади з перепідготовки та підвищення кваліфікації директорів, викладачів та фахівців, що працюють у школах різного рівня. Підвищення кваліфікації почалося вже у 2009/2010 рр., головну увагу приділено підготовці до навчання у 7 класах реформованої школи.

На думку німецьких аналітиків, для досягнення максимального ефекту від надання освітніх (публічних) послуг, шляхом реалізації організаційно-структурного реформування середньої школи у м. Берлін, місцевим органам державного управління освітою слід запровадити:

- систематичну співпрацю шкіл із державними службами соціальної адаптації, що займаються роботою з молоддю та надають їй соціальну допомогу;

- обов'язкову взаємодію початкової школи та дошкільних закладів, що сприяє цілісності процесу виховання та підготовки до подальшого навчання у середній школі;
- кооперацію між початковою та середньою школою, наприклад, коли вчителі одночасно викладають у школах різного рівня (рис. 3) [7].

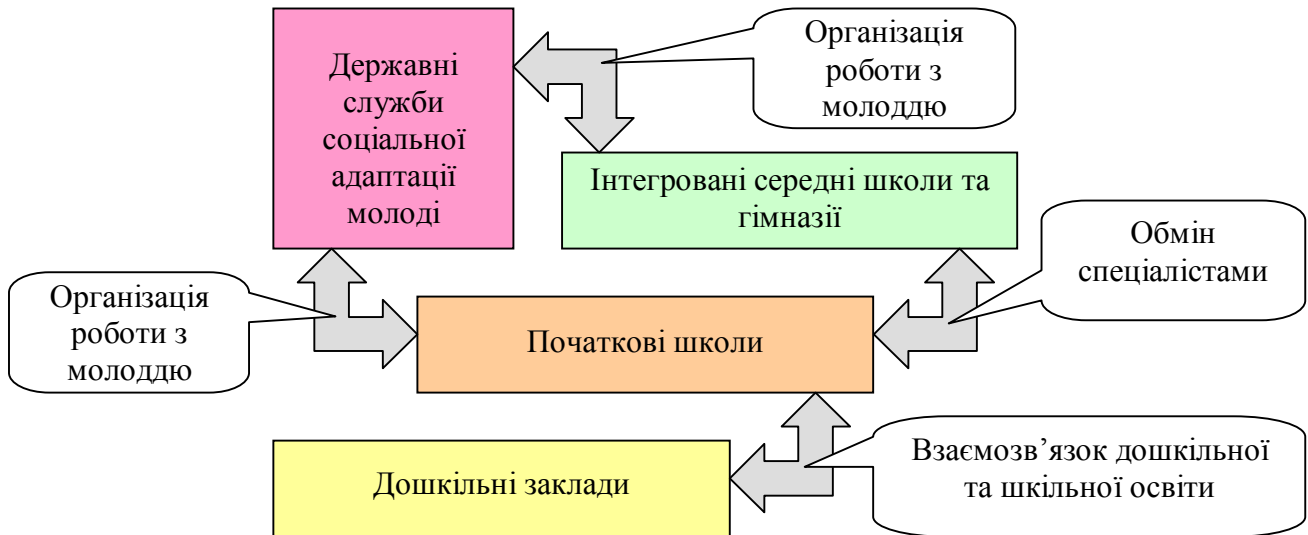

Рис.3. Механізм взаємодії між закладами шкільної освіти та державними службами соціальної адаптації молоді

На основі проаналізованої німецькомовної джерельної бази з питань реалізації організаційно-структурних змін середньої освіти у м. Берлін, ми дійшли певних висновків, щодо позитивних зрушень у сучасній німецькій школі, а саме:

- зменшення кількості учнів у класах сприятиме більш адекватному підходу до навчання кожного окремого учня.
- всі інтегровані середні школи стануть середніми навчальними закладами повного дня з широким спектром факультативних занять та різних гуртків.
- запровадження дуального навчання значно полегшить підготовку учнів до опанування обраних професій.
- для підвищення рівня конкуренції інтегрованим середнім школам існуючі гімназії вимушені будуть пропонувати учням додаткові освітні послуги;
- вчителі отримають безкоштовну інтенсивну перепідготовку на період реформування та матимуть однакове «навантаження».

Зроблені висновки щодо позитивних здобутків проведеного реформування, започаткованого з метою удосконалення процесу надання освітніх послуг німецькими закладами середньої освіти (на прикладі освітніх ініціатив Палати представників м. Берлін),

можуть стати в пригоді у процесі модернізації інституту середньої школи в Україні, про що буде висвітлено у подальших дослідженнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гладка Т.І. Освіта в інноваційній політиці ФРН / Т.І. Гладка Актуальні проблеми державного управління [Електронний ресурс]: електрон. наук. фах. вид. – 2009. – №2. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2009-2/doc/4/06.pdf/>. – Назва з екрана. 1
2. Allgemein bildende Schulen [Electronic resource]: Schularten-Infos – Access Modus: <http://www.schularten-Infos.de/allgemein-bildende-schulen.html>. – Titel vom Bildschirm.
3. Bildungsreform in Deutschland beschleunigen [Electronic resource]: Individuelle Förderung ist die Messlatte. – Access Modus: <http://bildungsklick.de/a/63694/bildungsreform-in-deutschland-beschleunigen/>. – Letztes Access: 2010. – Titel vom Bildschirm.
4. Der Senat von Berlin [Electronic resource]: Wie Berlins Regierung funktioniert. - Access Modus: http://www.morgenpost.de/berlin/article539911/Wie_Berlins_Regierung_funktioniert.html. – Letztes Access: 2010. – Titel vom Bildschirm.
5. Hoffmann, Udo. Duales Lernen [Electronic resource]: Handreichungen für die Praxis mit Beispielen aus den Klassen 7 bis 10. – Access Modus: <http://bildungsserver.berlin-brandenburg.de/351+M50691ce8457.html>. – Letztes Access: 23. 01. 2011. – Titel vom Bildschirm.
6. Schule als Lern- und Lebensort [Electronic resource]: Berlin macht ganztags Schule. – http://www.berlin.de/sen/bildung/berlin_macht_ganztags_schule/. – Letztes Access: 2010. – Titel vom Bildschirm.
7. Schulreform [Electronic resource]: Bessere Bildungschancen für alle durch individuelle Förderung und gemeinsames Lernen ab Klasse 7 / Senatsverwaltung für Bildung, Wissenschaft und Forschung. – Access Modus: <http://www.berlin.de/sen/bildung/bildungspolitik/schulreform/>. – Letztes Access: 2010.- Titel vom Bildschirm.

А.В. Карпенко, Т.А. Пети. Реформирование немецкого школьного образования на местном уровне в контексте предоставления современных публичных услуг органами государственного управления (на примере г. Берлин).

Проанализировано немецкоязычные источники информации по вопросам организационно-структурного реформирования школьного образования на местном уровне (на примере г. Берлин).

Ключевые слова: интегрированная средняя школа, районные школьные ведомства, дуальное обучение, образовательные услуги.

Karpenko A. W., Petit T. A. Reformen der deutschen Schulbildung auf lokaler Ebene im Kontext der Bereitstellung moderner öffentlichen Dienstleistungen durch die Staatsverwaltung (am Beispiel von Berlin)

In diesem Beitrag werden die deutschsprachige Quellen von Informationen über organisatorische und strukturelle Reform der Schulbildung auf lokaler Ebene analysiert (am Beispiel von Berlin).

Stichwörter: Integrierte Sekundarschule, das Schulamt, Duales Lernen, Bildungsleistungen